

Sergiy Vonsovych

Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University (Kamianets-Podilskyi, Ukraine)

Theoretical Dominants of Power Elite Discourse

The article reveals the theoretical dominants of power elite discourse; the perspectives of research are singled out and analyzed in correlation with the definitions of elite. First, elites are studied as functional groups, second, elites are analyzed as separate social strata, and third, elites are considered as institutions. Ways, methods and means of restoration of a power group are defined; it is proved that the control of positions and resources by the ruling elites provides a legal and legitimate opportunity to make final decisions, enables their dominance in formal institutions, determines and controls the rules of their functioning, gives the direction of their activities, facilitates coordination of their work. The essence of their activity as stabilizing in relation to social systems and society in general is singled out; it is shown that the ruling elites are elements of institutions and institutional orders. In this case, society with the help of institutions self-organizes and self-structures suggesting the presence of a factor of its temporal stabilization; socio-professional sources of recruitment of power groups are revealed; it is grounded that the concentrated nature of the influence of informal communications on state decision-making determines the activity of network coalitions of the ruling class; it was found that this is a transformation of the decision-making process, slowing down the political effects of the elite representation of civic interests, as the goal - the monopolization of management and control over society. It has been found that networks, by means of active converting various forms of capital into political pressure, become investors in political capital. They form a certain social fabric that determines the political agenda; it is proved that the discourse of political and cultural research of the power elites is based on cognitive models of sociological neo-institutionalism, modern "cultural sociology" and cultural anthropology.

Keywords: *power elite, political theory, discourse, legitimacy, legality, sociological institutionalism, social order, informal communications, post factual politics*

Сергій Вонсович

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна)

Теоретичні доміанти дискурсу владних еліт

У статті розкрито теоретичні доміанти дискурсу владних еліт; виокремлено і проаналізовано ракурси дослідження, кожен з яких співвідноситься з уявленнями про еліти: по-перше, еліти досліджуються як функціональні групи, по-друге, еліти аналізуються як окрема соціальна верства, по-третє, еліти розглядаються як інститути. З'ясовано шляхи, методи і засоби відновлення владної групи; доведено, що контроль позицій і ресурсів владними елітами забезпечує легальну і легітимну можливість здійснювати кінцеві рішення, уможливує їх домінування у формальних інститутах, визначати та контролювати правила їх функціонування, визначати спрямованість їхньої діяльності, сприяти координуванню їх роботи. Виокремлено сутність їх активності як стабілізуючу стосовно соціальних систем і суспільства загалом; показано, що владні еліти є елементами інститутів та інституціональних порядків. При цьому суспільство за допомогою інститутів самоорганізується і самоструктурується, що означає наявність чинника його темпоральної стабілізації; розкрито соціально-професійні джерела рекрутування владних груп; обґрунтовано що концентрований характер впливу неформальних комунікацій на прийняття державних рішень визначає діяльність мережевих коаліцій правлячого класу; з'ясовано, що при цьому відбувається трансформація процесу прийняття рішень, уповільнюються політичні ефекти представництва елітою громадянських інтересів, оскільки на меті - монополізація управління і контроль над суспільством; з'ясовано, що мережі, активно конвертуючи різні форми капіталу в політичний тиск, є інвесторами політичного капіталу. Вони формують певну соціальну тканину, яка визначає політичний порядок денний; доведено, що дискурс політико-культурних досліджень владних еліт має опертя на когнітивні моделі соціологічного неінституціоналізму, сучасної «культурсоціології» і культурної антропології.

Ключові слова: *владна еліта, теорія політики, дискурс, легітимність, легальність, соціологічний інституціоналізм, соціальний порядок, неформальні комунікації, пост фактична політика*

Вступ.

Владна, політична еліта, завдяки своїм структурно-функціональним характеристикам, виступає провідним суб'єктом політичної діяльності. Її успішність обумовлюється структурною цілісністю, внутрішньоелітною консолідацією, орієнтацією на задоволення потреб суспільства через використання відповідних ресурсів, потенційних можливостей політичної системи, залучення суспільної ініціативи та готовністю відповідати на глобальні цивілізаційні виклики і зміни. Підґрунтям несподівано швидких і часто негативних змін у світі є тектонічна зміна домінуючих еліт. Ця зміна настільки глибока, що можна свідчити про глобальні трансформації світового економічного, політичного й ціннісного устрою вже в найближчі роки.

Мета дослідження полягає в аналізі різноманітних підходів, які визначають зміст елітології у владному контексті. Реалізації мети передбачає вирішення таких завдань: визначити стан наукового опрацювання проблеми; виокремлення ракурсів дослідження владних еліт, нових джерел і форм їх рекрутування; розкриття змісту двох тенденцій у формуванні і функціонуванні владних еліт; переосмислення теоретичного обґрунтування владних еліт з позицій когнітивних моделей соціологічного неінституціоналізму, сучасної «культурсоціології» і культурної антропології. На теоретико-методологічному рівні досягнення поставлених завдань пов'язане з використанням неінституціонального підходу, який був доповнений парадигмальним, системним, технологічним підходами, що обумовило також використання порівняльного, структурно-функціонального, історіологічного та загальнонаукових методів наукового дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій.

Категорія «владна, політична еліта» давно і добре розроблена у політичній науці як зарубіжними науковцями - Blondel (2007), Gaman-Golutvina (2018), Domhoff (2018), Алексеєва (2021), Ашин (2010), Гаман-Голутвина (2016), Дука (2017), Ільїн (2018), Кочетков (2020); так і українськими науковцями - Бельська (2016), Кочубей (2009), Біщук (2012), Сахань (2016), Степаненко (2017), Хорішко (2018).

Результати дослідження.

У дослідженнях владних еліт можна виокремити три ракурси дослідження, кожен з яких співвідноситься з уявленнями про еліти. Так, еліти досліджуються як функціональні групи. По-друге еліти аналізуються як окрема соціальна верства. По-третє, еліти можна розглядати

і як інститути. При чому кожен із варіантів має належні теоретичні підстави та власні пояснювальні можливості й обмеження. Зокрема дослідження еліт як функціональних груп засвідчує, що це є персоніфіковане утворення, яке займає стратегічні позиції в суспільстві, яке дозволяє йому приймати кардинальні рішення, у т.ч. з приводу розподілу і споживання соціальних благ. Як бачимо, аналіз сконцентровано на структурному і функціональному аспекті існування владних груп. Варто зазначити, що підходи представників «класичного» періоду елітології – В. Парето і Г. Москі доцільно віднести до цього аспекту, не дивлячись на їхню суттєву відмінність. Слушним моментом є можливість функціонального аналізу під час вивчення еліт як функціональних груп. Власне положення дослідників еліт так чи інакше спираються на принципи аналізу Т. Парсонса. Принциповим є те, що еліти, займаючи певне місце в ієрархічно впорядкованій системі, виконують цілком визначені функції. Водночас зауважимо, що в рамках класичного функціоналізму опис владних еліт характеризується статичністю. Це зумовлено тим, що аналіз вибудовується навколо існування і функціонування системи як цілісності, а внутрішня структура системи досліджується в контексті з «чотирма типами незалежних змінних: цінності, норми, колективи і ролі» (Парсонс, 1998, с. 18). Відтак еліти вже системно визначені і виконують функції зі стабілізації і збереження системи. Проте життєві реалії задають виклик такій системі. Тому вирішення проблеми внутрішньої динаміки системи було зумовлене з принциповим виходом за межі системного функціоналізму з врахуванням акценту на суб'єктивний чинник. Еліти визначаються як активні гравці, актори. Таким чином, генезис уявлень про еліти як функціональні групи демонструє два варіанта. За першого відбувається зосередження уваги на дослідженні внутрішньої структури еліт та їх між фракційних взаємовідносин. При цьому важливим для аналізу стає переговорний процес всередині елітарної спільноти під час політичних криз, який утворює внутрішню динаміку (Burton, & Higley, 1987). Другий варіант пов'язаний з теоретичним синтезом класового аналізу і елітного (Peeler, 2001). За цього типу дослідження суспільство може являти собою як систему інститутів і соціальних ролей, так і сукупність різноманітних суспільств, які перебувають у конфліктному стані.

Досліджуючи еліти як соціальний прошарок, окремі автори використовують інший науковий метод, за чого теоретичні засади також ризикують. Так, найбільш релевантними у цьому

аспекті є праці Т. Веблена, М. Хальбвакса, П. Бурдьє, У. Л. Ворнера, У. Домхоффа та ін. У своїй більшості дослідники, що розглядають еліти як соціальну верству (клас) надають перевагу інституціоналізму, марксизму, структуралізму, символічному інтераціонізму. Основними категоріями аналізу постають: стиль і спосіб життя, символічна поведінка, колективні репрезентації і культурні демаркації.

Актуальним також постає питання відновлення владної групи у розумінні групової підтримки умов, які створюють можливість збереження влади у «своєму колі», і збереження стабілізації такого «кола». Пригадаємо, що «всі правлячі класи прагнуть стати спадковими якщо не за законом, то фактично» (Моска, 1994, с. 193). Стиль, спосіб життя, що виникає, культивується і відновлюється створює не тільки відповідні демаркації та ідентифікації, але й сприяє легітимації і тимчасовій трансмісії (Веблен, 1984). У цьому аспекті діяльність владних груп спрямована не стільки на виконання соціетальних функцій, скільки зорієнтована на власне самозбереження як суспільної верстви (Уорнер, 2000). За Вебленом, саме часова перспектива постає одним із важливих чинників, які впливають на стабілізацію становища у системі влади і на зміцнення комплексу колективної репрезентації (Веблен, 1984). Символічне позначення персонально і колективно властивих якостей («гідність») та відповідна номінація («еліта») є невід'ємною характеристикою функціонування пануючих груп. Теоретично це може трактуватися під різним концептуальним кутом зору. З позиції соціоаналізу П.Бурдьє можливим є опис через груповий контроль над різними видами капітала, що забезпечує соціальний контроль і панування. За цього ефективність використання капіталів ув'язується із забезпеченням правил і умов їх взаємоконвертації, що зумовлює в масштабах суспільства тотальну владу. Суспільство на загал постає системою ієрархій, пов'язаних із розподілом суспільних благ і зайнятих різними суспільними групами, які мають на меті як мінімум – зберегти свої позиції, а за сприятливої ситуації – зайняти ще вищі.

Відомо, що у політичній системі процеси комунікації реалізуються на семантичному (базові культурні цінності), технічному (інформаційно-комунікативні технології), інфлуентальному (міфи, символіка) рівнях. Вони визначають особливості комунікативної взаємодії політичних суб'єктів та можливості її впливу на суспільство. Окреслені структурні елементи взаємодіють одне з одним на трьох ієрархічних рівнях: системно-нормативному, інституційному, базовому. Базовий рівень

являє собою певний політико-культурний простір (функціонування ідей, цінностей, ідеалів, моделей політичної поведінки), в рамках якого політичні суб'єкти виконують відповідно до власного статусу певні ролі. Оскільки культура може слугувати (і слугує) рушійною силою змін, підставою відновлення владних відносин, генератором певного типу соціабельності, тому для аналізу еліт важливим постає також і культурний аспект. Щодо базових соціальних відносин, то актуальною є належність представників різних спільнот до однієї сукупності норм і переваг, до однієї когнітивної і комунікаційної компетентності й формування єдиних систем тотожності і відмінності. (Терборн, 1999, с. 83–86). До певної міри ілюстраторами значимості цього чинника стають дослідження Р.Патнема і Ф.Фукуями (Патнэм, 1996); (Фукуяма, 2004). Еліти в контексті суспільства як системи культурно визначених спільнот можуть виступати елементами інтеграції цього суспільства, а також ставати дезінтегруючим чинником.

Дослідження еліт як специфічного інституту суспільства, що за відповідних умов може виступати у якості основного, спирається на уявлення про інтегруючу та стабілізуючу функції інституту. Відповідно до інституціонального підходу, виокремимо релевантні в цьому контексті уявлення дослідників еліт (Feibleman, 1968, р. 19-21); (Бергер, & Лукман, 1995). Еліти можуть розглядатися як групи, що: а) контролюють стратегічні позиції в суспільстві або його підсистемах (структурах, інститутах), б) контролюють суспільні ресурси. Власне ці групи є впорядкованими, структурованими й рутинізованими і в наслідок об'єктивованості цілей своєї діяльності вже є інститутами. За такого розуміння інститутів важливою складовою є інкорпорованість в них внутрішніх норм поведінки й зрозумілість заявлених прагнень і цілей. Отже, контроль позицій і ресурсів забезпечує легальну і легітимну можливість владним елітам здійснювати кінцеві рішення, уможливорює домінування у формальних інститутів, визначати та контролювати правила їх функціонування, окреслювати спрямованість їхньої діяльності, сприяти координуванню їх роботи. Якщо відволіктися від особистісної складової вказаних груп, то можна виокремити сутність їх активності як стабілізуючу стосовно соціальних систем і суспільства загалом. У цьому контексті вони є елементами інститутів та інституціональних порядків. У масштабах суспільства підтримка символічного порядку, пов'язаного із функціонуванням національно-державної політичної (і не тільки) системи є важливою функцією. Зазначена функція

пов'язана з діяльністю окремих соціальних груп, які є специфічними інститутами. В сучасних суспільствах – це еліти, а раніше зазначені функції виконували правляча каста, аристократія (Keller, 1968). У такому випадку суспільство постає як впорядкована система структурних і інституціональних порядків.

Доцільно звернути увагу на соціально-професійні джерела рекрутування владних груп (зокрема бізнес), що стає важливим предметом дослідження. По-перше, бізнес, як джерело поповнення політичної еліти сприяє кращому усвідомленню особливостей соціальної системи (Putnam, 1976), в якій відбувається рекрутування, включаючи взаємовідносини держави і економіки, влади і бізнесу. По-друге, соціально-професійне походження державних діячів (чиновників і депутатів) спроможне впливати на їх поведінку. Тому знання цього може бути важливим для пояснення зв'язку між професійним походженням і політичною поведінкою (Carnes, 2012). По-третє, обмін керівними кадрами між різними інституційними секторами, як-то економічним і політико-адміністративним уможлиблює інтеграцію відповідних владних груп і еліт, утворюючи переплетіння, зрощення, особисті унії тощо.

Концентрований характер впливу неформальних комунікацій на прийняття державних рішень визначає діяльність мережевих коаліцій правлячого класу. При цьому відбувається трансформація процесу прийняття рішень, уповільнюються політичні ефекти представництва елітою громадянських інтересів, оскільки на меті – монополізація управління і контроль над суспільством (Gairney, 2012). Саме мережі виступають інвесторами політичного капіталу, активно конвертуючи різні форми капіталу в політичний тиск. Вони формують певну соціальну тканину, що визначає політичний порядок денний (McClurg, & Lazer, 2014). При цьому відбувається входження у владу тих гравців, які володіють необхідними ресурсами. На думку Д. Зігеля (Siegel, 2018, р. 824), утворення системи мережевого криптоправління формує нову форму панування – «клієнтелістську систему» взаємозв'язків, яка породжує формування ендогенної мережі. Мережа формує потік розподілу ресурсів поза офіційної системи правління. Характерно, що поява нових термінів свідчить про такі якісні трансформації. До прикладу, «постдемократії», «постправди» та інші феномени з префіксом «пост» (що констатує якісну зміну референцій об'єктів, проте відображає невизначеність їх нових станів) демонструють імплементацію влади у нову історичну форму. Якщо раніше для еліт була непідвладною хаотизація суспільних

відносин, а нагромадження нелінійних залежностей зумовлювало як послаблення норм, так і зниження політичного статусу, то для сучасних еліт мережева реорганізація зонт прийняття державних рішень дозволяє впоратися із цими проблемами. Сучасна еліта показала здатність і спроможність долати обмеження формальних інститутів (Knight, 1992), змінюючи правила гри під час гри. Тому активність мережевих коаліцій (клік, кланів, сімей та ін. акторів) набуває системного характеру. За цього змінюється зміст звичного терміну «правлячі еліти» на «правлячу меншість», яка водночас є головним бенефіціарієм, контролером і проєктуальником рішень. Залучення до мережевої системи привілейованого правління дітей і родичів великих чиновників спричиняє поглиблення соціального розколу у суспільстві та «аристократизує» правлячий клас.

Ряд дослідників розглядають якісну трансформацію еліт в залежності від розташування правлячої верстви у владній структурі, зокрема мова йде про злиття і зрощування управлінських структур і фінансово-промислових груп на підставі торгу і неформальних домовленостей. У дещо ширшому теоретичному контексті до прихильників таких позицій можна віднести прихильників теорії «вузлового управління» (К.Ширінг, Дж.Вуд), «договірної демократії» (В.Сергеев), «постдемократії» (К.Крауч), «мережевого управління» (Д. Ноук, Дж. Річардсон) і навіть неоелітистів (Р. Гамільтона, Т. Дая, Х. Цайглера), які обмежували плюралізм винятково у рамках правлячої верстви.

Загалом, можна виокремити існування двох тенденцій формування і функціонування еліти. Перша пов'язана із успадкуванням колишніх принципів організації політичної влади збереженням ключових інститутів представництва, відновленням функціоналу публічних інститутів. При цьому залучаються політико-економічні конструкти, які сприяють підтримці елітами традиційних комунікацій із суспільством. Інша тенденція показує, що під прикриттям офіційних інститутів вже утворилася інакша владна конструкція. Вона характеризується відсутністю офіційної легітиматії здійснення вирішального впливу на як на ключові рішення держави, так і на потоки розподілу суспільних ресурсів. При цьому правління здійснює вже не еліта, а мережеві об'єднання правлячої меншості.

Не беручи під сумнів обґрунтованість позиції щодо значного ступеня «варіантності» сучасної соціології еліт (ідентифікаційної, позиційної, репутаційної, децизійної, рекрутаційної) (Дука, 2015, с. 5–43), варто зазначити, що в

основі дослідницьких стратегій соціокультурної динаміки сучасних політичних еліт домінуючими є позитивістські дослідницькі установки та їх функціоналістські версії.

Сучасний стан владної еліти як на глобальному, так і на локальному рівнях за умов інформаційного чинника впливу на соціальні групи гостро поставив питання довіри до владних еліт. Еліті не довіряють, її бояться і ненавидять, бо вона може викручуватися, лукавити, брехати. Причини природи «брехливості» сучасних політичних еліт вивчається тривалий час. При цьому науковці доходять висновку, що зростання недовіри до політичних акторів і медійних технологій під час продукування політичної інформації зумовлює диверсифікацію і деградацію критеріїв істинності і брехливості у інтерпретації подій минулого та сучасного у політиці. Як вважають дослідники феномену «постфактичної політики», значне використання політичними елітами ірраціональних медійних продуктів для легітимації своїх дій зумовлює культивування викривлених форм політичного знання на кшталт політичних чуток, пліток, містифікацій і скандалів. Такі форми знання стають вагомим когнітивним ресурсом політичних еліт для політичної мобілізації, що може мати неоднозначні соціальні наслідки. Проблема полягає в тому, що важко прояснити природу інституціональних і організаційних підстав зростаючої потреби сучасних політичних еліт в символічних ресурсах «постфактичної політики». Як зазначає соціолог Н.Луман, повідомлення сучасних масмедіа визначаються не стільки кодом істинне/хибне, скільки кодом інформація/не інформація та залежать від процедур відбору цих повідомлень на підставі специфічних комунікативних кодів, які окреслилися в рамках комунікацій та конфліктують з іншими комунікативними просторами (Луман, 2005, с.62–64). Оскільки комунікативні простори загалом є диференційованими, то кожний з них має власні «специфічно узагальнені» засоби комунікації, що визначає її перебіг. Зазвичай, представники сучасної політичної еліти, приймаючи політичне рішення, апелюють до «істини» і «фактів», проте символічне середовище і символічні ресурси політичної сфери стають більш вагомими і дієвішими.

Зауважимо, що теоретичні домінанти дискурсу «класичної» елітології відповідають раціоналістичним політико-філософським трактуванням опису основ функціонування і способів подолання політико-культурного деградування еліт. По суті, вони вже мають місце в теоретичній інтенції «незацікавленого», заснованого на фактах спостереження

дослідження В.Парето. Науковець наголошував на значимості здатності дослідника абстрагуватися від ідеологічної кон'юнктури і абстрактних теоретизувань. (Парето, 2011, с. 32–33). Дійсне становище речей, за Парето, передує «ідеальному», яке трансформується в реальності, що задається фактами. У реаліях сучасних комунікацій процеси політико-культурної ідентифікації еліт є амбівалентними. Те, що для одних політичних акторів комунікативного процесу є демонструванням політичного цинізму, «популізму», «політичного варварства», для інших – природний стан, спосіб підтримки політичної ідентичності і державного суверенітету. Це засвідчує не тільки варіативність способів концептуалізації соціокультурної динаміки чи хибності інтерпретацій, але й говорить про обмеженість пріоритетів у тлумаченні соціокультурної динаміки еліт. Наявність своєрідності комунікативних параметрів явища «постфактичної політики», зумовленої розвитком цифрових інформаційних технологій, якими користуються політичні еліти, відтінює дихотомію сучасної полеміки про «правдивість» і «хибність» у практиках регулятивного впливу еліт на суспільство. Прихильники, які виступають за «сильну програму» політико-культурних досліджень, у яких культура розглядається як «незалежна змінна», акцентують увагу на тому, що соціальні явища, які в суспільстві номінуються як «факти», залежать від їхнього сприйняття та ефективності їх впливу на колективну ідентичність. Це стосується політико-культурної активності сучасних еліт, оскільки їхня «постфактична політика» часто пов'язана з інтерпретацією подій травматичного чинника або спробами надати фактам свідчення травматичних обставин (Александр, 2012, с.17–18). Тому аналіз політико-культурної активності еліт передбачає не правдивість заяв політичних акторів чи оцінювання їх моральних виправдань, а розуміння обставин, за яких відбуваються такі заяви та які їх наслідки.

Цікавим з точки зору евристики є дискурс політико-культурних досліджень, який має опертя на когнітивні моделі соціологічного неінституціоналізму, сучасної «культуросоціології» і культурної антропології. Представники цих моделей підкреслюють перспективність розуміння культури як мережі сенсу, історичної форми соціальної пам'яті. Теоретико-методологічні посилення соціологічного інституціоналізму орієнтують на опис інститутів як культурно-нормативних, когнітивних структур, зв'язаних із утворенням ідентичності різноманітних рухів і організацій (колективних акторів), залучаючи до цього процесу

раціоналізовані міфології і ритуальності. Відтак представники соціологічного інституціоналізму розглядають «легітимність» як основний концепт, описуючи активність організацій як колективних акторів (Meयर, 2008; Deerhouse, & Suchman, 2008). У такому випадку легітимацію можна визначити як процес теоретичного обґрунтування, прояснення можливих альтернатив соціальної еволюції домінуючих організацій, процесів рутинізації організаційних норм і правил як умов організаційної стійкості і активності організацій у динамічному соціокультурному просторі. Культурсоціологія орієнтується на дослідження культури та її символічних репрезентацій, зокрема політичної культури як історичної форми «соціальної пам'яті», вивчення «культурної прагматики» і «соціального перформансу» політичних комунікацій, «драматургії влади» тощо. Загалом йде процес дослідження багатшарового соціального конструювання комплексу засобів символічного вироблення соціальної влади, сакральних об'єктів і різноманітних символічних фігур взаємодії (Alexander, 2003, p.11–26). Все це актуалізує вивчення символічних аспектів регулювання елітами просторово-часових параметрів соціального порядку. Підкреслюючи значимість еліт в процесі формування соціального порядку, О. Дука зазначає, що через можливість державної інституціалізації еліти спроможні автономно приймати рішення і використовувати ресурси всього суспільства (Дука, 2015, с. 31–53). При цьому вони позиціонують себе у якості особливого політичного суб'єкта стосовно основної маси населення та державних інститутів.

Висновки. Таким чином, врахування владних можливостей еліт під час регулювання просторово-часових характеристик індивідуального, групового і соціального існування є важливим компонентом дискурсу. Вони визначають межі фізичного і соціального існування інших соціальних суб'єктів і самих себе в публічному і приватному просторі: на рівні повсякденності, переосмислення

минулого, «свого» і «чужого», громадянського стану, морального порядку, способів адаптації до оточуючого середовища самих еліт. Через проведення «кордонів» у просторі і часі еліти здійснюють самоідентифікацію і власну презентацію в межах культурного простору як частина народу, етносу, нації, тим самим забезпечуючи легітимацію домінуючого становища.

Систематизовано розуміння структурних складових еліти як політичного інституту та його функцій, які визначаються потребами забезпечення сталого розвитку політичної системи. Обґрунтовано, що контроль позицій і ресурсів забезпечує легальну і легітимну можливість владним елітам здійснювати кінцеві рішення. При цьому стає можливим домінування у формальних інститутів, окреслення та контролювання правил їх функціонування, визначення спрямованості їхньої діяльності, координування їх роботи. Якщо відволіктися від особистісної складової цих груп, то можна виокремити сутність їх активності як стабілізуючу стосовно соціальних систем і суспільства загалом. У цьому контексті вони є елементами інститутів та інституціональних порядків.

Потребує вивчення проблематика в сучасній теорії еліт, на що звертають увагу ряд дослідників. Зокрема, дихотомія «еліти-не-еліти» відповідає рівню механістичної наукової картини світу, що стає проблемою під час аналізу сучасних міжелітних політичних взаємодій. Також значно переоціненою є роль і зміст елітного консенсусу з приводу головних контурів політичної організації в державі, оскільки сама конфігурація еліти може сприяти формуванню нетривких форм консенсусу. Ще одна проблема пов'язана з поширеною тезою про наявність ідейно-когнітивних відмінностей еліти від решти населення. Ці відмінності зумовлені особливостями виховання, професійного становлення, визначаються зовнішніми чинниками розвитку еліт.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Александр Д. Культурная травма и коллективная идентичность. Социологический журнал. 2012. № 3. С.6–40.

Алексеева Т. А., Лошкарёв И. Д., Пареньков Д. А. Дилеммы современной теории политических элит: что дальше? Полис. Политические исследования. 2021. № 5. С. 78-93. URL: <https://doi.org/10.17976/jpps/2021.05.06>.

Ашин Г. К. Элитология: история, теория, современность. Москва: МГИМО Университет. 2010. 600 с.

Бішук В. Еволюція трактування поняття еліта в історико-філософському контексті та можливість застосування класичних підходів елітаризму в сучасних українських умовах Демократичне владарювання. Науковий вісник. 2012. №9. С.1-14. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik9/fail/Bishchuk.pdf.

Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания. Москва: Медиум, 1995. 334 с.

- Бельська Т. В. Глобальне громадянське суспільство: сутність, генеза та вплив на державну політику України. Національна академія державного управління при Президентові України; Українське товариство сприяння соціальним інноваціям. Київ. Вид-во «ВАДНД», 2016. 300 с.
- Веблен Т. Теория праздного класса. Москва: Прогресс, 1984. 194 с.
- Гаман-Голутвина О. В. Политические элиты как объект исследований в отечественной политической науке. Политическая наука. № 2. 2016. С. 38-73.
- Дука А. В. Вариантность социологии элит. Журнал социологии и социальной антропологии. Т. XVIII, № 4 (81). 2015. С. 5-43.
- Дука А. В. Основания функционирования властных элит. Власть и элиты. Вып. 2. Санкт-Петербург: «Интер соисс», 2015. С. 14-73.
- Дука А. В. Трансформация постсоветских политико-административных элит. Актуальные проблемы Европы. №2. 2017. С. 14-54.
- Ильин М. В. Современная политическая наука: кризис или развитие? Политическая наука. №1. 2018. С. 40-67.
- Кочетков А.П. Транснациональные элиты в глобальном мире. Москва: Аспект Пресс. 2020. 208 с.
- Кочубей Л. О. Політична еліта та політичний клас: класичні зарубіжні концепції. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Київ, Вип. 17. 2009. С. 96-107. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26610/15-Kochubey.pdf?sequence=1>
- Луман Н. Реальность массмедиа. Пер. с нем. А. Ю. Антоновского. Москва: Праксис, 2005. 256 с.
- Моска Г. Правящий класс [Главы из книги]. Социологические исследования. № 10. 1994. С. 187-198.
- Парето В. Трансформация демократии. Пер. с итал. М. Юсима. Москва: Территория будущего. 2011. 290 с.
- Парсонс Т. Система современных обществ. Пер. с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева. Москва: Аспект Пресс, 1998. 270 с.
- Патнэм Р. Чтобы демократия сработала: Гражданские традиции в современной Италии. Москва: Ad Marginem, 1996. 288 с.
- Сахань О. М. Проблема оновлення політико-управлінських еліт у сучасній Україні Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». серія: Соціологія. Харків, № 3. 2016. С. 258-264.
- Степененко О. Зміна політичної еліти шляхом люстрації: загальна характеристика та тенденції розвитку в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Sv. 4, Vyd. 4. С. 124-128.
- Терборн Г. Принадлежность к культуре, местоположение в структуре и человеческое действие: объяснение в социологии и социальной науке. Теория общества: Фундаментальные проблемы. Москва: «КАНОН - прессЦ», «Кучково поле», 1999. С. 73-102.
- Уорнер У. Живые и мертвые. Москва; Санкт-Петербург: Университетская книга. 2000. 664 с.
- Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. Пер с англ. Д. Павловой, В. Кирющенко, М. Колопотина. Москва: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 730 с.
- Хорішко Л. С. Інституціоналізація еліти в процесах модернізації політичних систем Запоріжжя: КСК-Альянс, 2018. 400 с.
- Alexander J. C. Cultural pragmatics: social performance between ritual and strategy Social Performance Symbolic Action, Cultural Pragmatics, and Ritual ed. by J.C. Alexander, B. Giesen, J.L. Mast. Cambridge, UK; N.Y.: Cambridge University Press, 2006. P. 29-89.
- Blondel J, Muller-Rommel. Political Elites. The Oxford Handbook of Political Behavior. Ed. by R.J. Dalton, H.-D. Klingemann. Oxford: Oxford University Press. 2018. URL: <http://10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0044> 27.06.2021.
- Burton M. G., Higley J. Elite Settlements. *American Sociological Review*. 1987. Vol.52. №3. P. 295-307.
- Carnes N. Does the Numerical Underrepresentation of the Working Class in Congress Matter? *Legislative Studies Quarterly*. 2012. № 37 (1). P. 5-34.
- Deephouse D. L., Suchman M. Legitimacy in Organizational The SAGE handbook of organizational institutionalism. Ed. by R. Greenwood, R. Suddaby, K. Sahlin. Los Angeles; L.: SAGE, 2008. P.49 -77.
- Domhoff G. W. Studying the Power Elite: Fifty Years of Who Rules America? N.Y.: Routledge. 2018. 222 p.
- Feibleman, James K. The Institutions of Society. New York: Humanities Press, 1968. 335 p.
- Gairney P. Understanding Public Policy: Theories and Issues. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. 348 p.
- Gaman-Golutvina O. Political Elites in the USA under George W. Bush and Barack Obama: Structure and International Politics. *Historical Social Research*. Vol. 43. No. 4. 2018. P. 141-163. URL: <https://doi.org/10.12759/hsr.43.2018.4.141-163>.
- Keller S. Elites. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Ed. by D.L. Sills. New York: The Macmillan Company & The Free Press, Vol. 5.1968. P. 26-29.
- Knight J. Institutions and Social Conflict. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 250 p.
- Meyer J. W. Reflections on Institutional Theories of Organizations. The SAGE handbook of organizational institutionalism. Ed. by R. Greenwood, R. Suddaby, K. Sahlin. Los Angeles; L.: SAGE, 2008. P. 788-809.
- Peeler J. A. Elites, Structures, and Political Action in Latin America. *International Review of Sociology*. Vol.11. № 2. 2001. P. 231-246.
- Putnam R. D. The Comparative Study of Political Elites. Englewood Cliffs; New Jersey: Prentice-Hall, 1976. 260 p.
- Scott D., McClurg S., Lazer D. Political Network. *Social Network*. Vol. 36, № 1. 2014 P. 1-4.
- Siegel D.A. Democratic Institutions and Political Networks. The Oxford Handbook of Political Networks. Ed. by J.N. Victor, A. Montgomery, M. Lubell. Oxford; New York: Oxford University Press, 2018. P. 817-833.

REFERENCES

- Aleksander, D. (2012). Kul'turnaja travma i kollektivnaja identichnost' [Cultural trauma and collective identity]. *Sociologicheskij zhurnal*, 3, 6–40.
- Alekseeva, T. A., Loshkarjov, I. D., & Paren'kov, D. A. (2021). Dilemmy sovremennoj teorii politicheskikh jelit: chto dal'she? [Dilemmas of Contemporary Theory of Political Elites: What's Next?]. *Polis. Politicheskie issledovanija*, 5, 78-93. Retrieved from <https://doi.org/10.17976/jpps/2021.05.06>.
- Alexander, J. C. (2006). Cultural pragmatics: social performance between ritual and strategy. *Social Performance. Symbolic Action, Cultural Pragmatics, and Ritual*. Ed. by J.C. Alexander, B. Giesen, J.L. Mast. Cambridge, UK; N.Y.: Cambridge University Press, 29–89.
- Ashin, G. K. (2010). Jelitologija: istorija, teorija, sovremennost'. [Elitology: history, theory, modernity]. Moskva: MGIMO - Universitet.
- Berger, P., & Lukman, T. (1995). Social'noe konstruirovanie real'nosti: Traktat po sociologii znaniya. [The Social Construction of Reality: A Treatise on the Sociology of Knowledge]. Moskva: Medium.
- Bishhyk, B. (2012). Evoljucija traktuvannja ponjattja elita v istoryko-filosofskomu konteksti ta mozhlyvistj zastosuvannja klasychnykh pidkhodiv elitaryzmu v suchasnykh ukrajinskykh umovakh [The evolution of the interpretation of the concept of elite in the historical and philosophical context and the possibility of applying classical approaches to elitism in modern Ukrainian conditions]. *Demokratyčne vladarjuvannja. Naukovyj visnyk*, 9, 1-14. Retrieved from http://lvivacademy.com/vidavnytstvo_1/visnik9/fail/Bishchuk.pdf.
- Bjelsjka, T. V. (2016). Ghlobaljne ghromadjansjke suspiljstvo: sutnistj, geneza ta vplyv naderzhavnu polityku Ukrajinj. [Global civil society: essence, genesis and influence of the state policy of Ukraine.] *Nacionaljna akademija derzhavnogho upravlinnja pry Prezydentovi Ukrajinj; Ukrajinsjke tovarystvo sprjannja social'nym innovacijam. Kyjiv. Vyd-vo «VADND»*.
- Blondel, J., & Muller-Rommel (2018). Political Elites. *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Ed. by R. J. Dalton, H.-D. Klingemann. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from <http://10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0044> 27.06.2021.
- Burton, M. G., & Higley, J. (1987). Elite Settlements *American Sociological Review*, 52(3), 295–307.
- Carnes, N. (2012). Does the Numerical Underrepresentation of the Working Class in Congress Matter? *Legislative Studies Quarterly*, 37(1), 5–34.
- Deephouse, D. L., & Suchman, M. (2008). Legitimacy in Organizational. *The SAGE handbook of organizational institutionalism* ed. by R. Greenwood, R. Suddaby, K. Sahlin. Los Angeles; L.: SAGE, 49–77.
- Domhoff, G. W. (2018). Studying the Power Elite: Fifty Years of Who Rules America? N.Y.: Routledge.
- Duka, A. V. (2017). Transformacija postsovetskih politiko-administrativnyh jelit. [Transformation of the post-Soviet political and administrative elites] *Aktual'nye problemy Evropy*, 2, 14-54.
- Duka, A. V. (2015). Osnovaniya funkcionirovanija vlastnyh jelit. [The foundations of the functioning of the power elites]. Sankt-Peterburg: «Inter socis», *Vlast' i jelity*, 2, 14–73.
- Duka, A. V. (2015). Variantnost' sociologii jelit. [Variation in the sociology of elites] *Zhurnal sociologii i social'noj antropologii*, XVIII, 4(81), 5–43.
- Feibleman, James, K. (1968). *The Institutions of Society*. New York: Humanities Press.
- Fukujama, F. (2004). *Doverie: social'nye dobrodeteli i put' k procvetaniju*, [Trust: Social Virtues and the Path to Prosperity]. Per s angl. D. Pavlovoj, V. Kirjushhenko, M. Kolopotina Moskva: OOO «Izdatel'stvo AST»: ZAO NPP «Ermak», 730 s.
- Gairney, P. (2012). *Understanding Public Policy: Theories and Issues*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 348 p.
- Gaman-Goluvina, O. (2018). Political Elites in the USA under George W. Bush and Barack Obama: Structure and International Politics. *Historical Social Research*. 43(4), 141-163. Retrieved from <https://doi.org/10.12759/hsr.43.2018.4.141-163>
- Gaman-Goluvina, O. V. (2016). Politicheskie jelity kak ob'ekt issledovanij v otechestvennoj politicheskoi nauke. [Political elites as an object of research in domestic political science]. *Politicheskaja nauka*, 2, 38-73.
- Il'in, M. V. (2018). Sovremennaja politicheskaja nauka: krizis ili razvitie? [Contemporary Political Science: Crisis or Development?] *Politicheskaja nauka*, 1, 40-67.
- Keller, S (1968). *Elites International Encyclopedia of the Social Sciences* Ed. by D.L. Sills. New York: The Macmillan Company & The Free Press, 5, 26–29.
- Khorishko, L. S. (2018). Instytucionalizacija elity v procesakh modernizacii politychnykh system. [Institutionalization of the elite in the processes of modernization of political systems]. *Zaporizhzhja: KSK-Aljjans*.
- Knight, J. (1992). *Institutions and Social Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kochetkov, A. P. (2020). *Transnacional'nye jelity v global'nom mire*. [Transnational elites in the global world]. Moskva: Aspekt Press.
- Kochubej, L. O. (2009). Politychna elita ta politychnyj klas: klasychni zarubizhni koncepciji. [Political elite and political class: classic foreign concepts]. *Suchasna ukrajinsjka polityka. Polityky i politologhy pro neji*. Kyjiv, 17, 96-107. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26610/15Kochubey.pdf?sequence=1>.
- KSakhanj, O. M. (2016). Problema onovlennja polityko-upravlinsjkykh elit u suchasnij Ukrajinj [The problem of renewal of political and managerial elites in modern Ukraine]. *Visnyk Nacional'nogho universytetu «Jurydychna akademija Ukrajinj imeni Jaroslava Mudrogho»*. Serija: Sociologhija. Kharkiv, 3, 258–264.

- Luman, N. (2005). Real'nost' massmedia [The reality of the media]. per. s nem. A. Ju. Antonovskogo. Moskva: Praxis.
- Meyer, J. W. (2008). Reflections on Institutional Theories of Organizations. The SAGE handbook of organizational institutionalism ed. by R. Greenwood, R. Suddaby, K. Sahlin. Los Angeles; L.: SAGE, 788–809.
- Moska, G. (1994). Pravjashnij klass [Ruling class]. Glavy iz knigi. Sociologicheskie issledovanija, 10, 187–198.
- Pareto, V. (2011). Transformacija demokratii [Transforming Democracy]. Per. s ital. M. Jusima. Moskva: Territorija budushhego.
- Parsons, T. (1998). Sistema sovremennyh obshhestv. [The system of modern societies]. Per. s angl. L.A. Sedova i A.D. Kovaleva. Moskva: Aspekt Press.
- Patnjem, R. (1996). Chtoby demokratija srabotala: Grazhdanskije tradicii v sovremennoj Italii. [Making Democracy Work: Civil Traditions in Modern Italy]. Moskva: Ad Marginem.
- Peeler J. A. (2001). Elites, Structures, and Political Action in Latin America. International Review of Sociology, 11(2), 231–246.
- Putnam, R. D. (1976). The Comparative Study of Political Elites. Englewood Cliffs; New Jersey: Prentice-Hall.
- Scott, D., McClurg, S., & Lazer, D. (2014). Political Network. Social Network, 36(1), 1–4.
- Siegel, D. A. (2018). Democratic Institutions and Political Networks. The Oxford Handbook of Political Networks. Ed. by J. N. Victor, A. Montgomery, M. Lubell. Oxford; New York: Oxford University Press, 817–833.
- Stepenko, O. (2017). Zmina politychnoji elity shljakhom ljustraciji: zahaljna kharakterystyka ta tendenciji rozvytku v Ukrajinu. [Changing the political elite through lustration: general characteristics and development trends in Ukraine]. Evropský politický a právní diskurz. 4(4), 124–128.
- Terborn, G. (2000). Prinadlezhnost' k kul'ture, mestopolozhenie v strukture i chelovecheskoe dejstvie: ob#jasnenie v sociologii i social'noj nauke [Cultural affiliation, location in structure, and human action: an explanation in sociology and social science]. Teorija obshhestva: Fundamental'nye problemy Moskva: «KANON - press», «Kuchkovo pole», 1999, 73–102.
- Uorner, U. (2000). Zhivye i mertvye. [The living and the dead]. Moskva; Sankt-Peterburg: Universitetskaja kniga.
- Veblen, T. (1984). Teorija prazdnogo klassa. [Leisure class theory]. Moskva: Progress.

Vonsovykh Sergiy

D.Sc., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-9657-0902>, vonsovykh@ukr.net

Стаття надійшла / Article arrived: 08.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.10.2021